

НАПРЯМ 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-1>

ВІТЧИЗНЯНА МОДЕЛЬ ІМПІЧМЕНТУ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Гансецька Е. В.

аспірантка кафедри конституційного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Починаючи характеристику особливостей української моделі інституту імпичменту, слід зазначити, що у національному законодавстві термін «імпичмент» вживається виключно у розумінні особливого порядку усунення глави держави з поста. Враховуючи те, що окремі положення щодо імпичменту містяться у Конституції України, Регламенті Верховної Ради України та Законі України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпичмент)», передбачена даними актами процедура багатьма авторами визначається як занадто складна [1, с. 53] та багатоступенева.

Водночас така багатоступеневість процесу реалізації імпичменту президента пояснюється важливістю його поста в системі органів державної влади, який для сучасної демократії неможливо переоцінити. Глава держави у цивілізованому суспільстві відіграє велику роль у формуванні основ правової держави, захисті народу своєї країни, його інтересів і життєвих цінностей, є правовою гарантією для запобігання узурпації влади [2, с. 20], а також механізмом контролю суспільства за інституціями публічної влади.

Будучи заходом конституційно-правової відповідальності глави держави, імпичмент має на меті позбавлення його президентського імунітету. Порядок реалізації процедури носить імперативний характер, адже на відміну від відставки, яка за своєю суттю є скоріше добровільним усуненням від виконання повноважень, імпичмент оперує примусовими інструментарієм позбавлення глави держави його повноважень і недоторканності.

Виходячи із зазначеного вище, особлива увага має бути приділена юридичним підставам застосування імпідменту. Так, частина перша статті 111 Конституції України зазначає, що підставою для усунення президента України з поста в порядку імпідменту є вчинення ним державної зради або іншого злочину [3]. Відповідно до статті 11 Кримінального кодексу України (далі – Кодекс), кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [4]. Тому для порушення питання про усунення глави держави з поста у порядку імпідменту необхідним вбачається отримання відомостей про вчинення тих чи інших діянь, які визначаються Кодексом у якості кримінального правопорушення та містять притаманні йому ознаки.

Проте при аналізі положень Кримінального кодексу України стає незрозумілим наступне. Згідно зі статтею 111, державною зрадою визнається діяння, що є умисно вчиненим громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Тобто державна зрада містить усі притаманні кримінальному правопорушенню ознаки: суспільну небезпечність, винність, протиправність і караність, і в цілому можна зробити висновок, що юридичною підставою для запуску процедури імпідменту є вчинення президентом будь-якого кримінального правопорушення. До такого самого висновку нас спонукає і відсутність у Конституції України чи інших нормативно-правових актах національного законодавства визначення міри чи ступеню суспільної небезпечності.

В той же час слід підкреслити й те, що вітчизняна модель імпідменту не передбачає застосування усунення посадових осіб (звичайно, окрім глави держави) зі своїх посад чи постів. Це пояснюється українською традицією взаємостимування гілок влади, а також відсутністю особливої необхідності застосування настільки непростого механізму при наявності альтернативних та більш простих методів. Більшість із випадків, пов'язаних з порушенням належного виконання службових обов'язків, можуть бути розглянуті у звичайному судовому порядку і з цим цілком можна погодитися, оскільки правосуддя в загальному розумінні – це особлива функція державної влади [5, с. 20], що має здійснювати розгляд і вирішення усіх категорій справ.

Разом з цим вітчизняні вчені неодноразово висловлювали незадоволення існуючою системою парламентського контролю в цій частині і пропонували усунути даний недолік, надавши Верховній Раді України право висловлювати недовіру окремим членам уряду.

І, враховуючи реалії сьогодення, така думка має місце бути, тому розглядати можливість запровадження в Україні інституту імпічменту посадовим особам виконавчої влади можливо. Як свідчить світовий досвід у цьому напрямі, можливість застосування до усіх посадових осіб держави, які призначаються за участю парламенту (наприклад, членів уряду, керівників інших центральних органів виконавчої влади) процедури імпічменту, поза сумнівів, сприяє підвищенню їх персональної відповідальності за якість своєї професійної діяльності.

Окремим питанням в контексті аналізу вітчизняної моделі імпічменту є думка про те, що крім усунення президента України в порядку імпічменту, інший механізм позбавлення глави держави його повноважень відсутній. Тобто, народ, котрий виступає єдиним джерелом влади в Україні, не має політико-правового механізму усунення президента України з посади у разі вчинення ним антиконституційних дій. Будучи носієм суверенітету і наділяючи особу на посаді президента України усіма необхідними конституційними повноваженнями, народ не може відкликати чи усунути главу держави з його посади.

Слід узагальнити, що хоча вітчизняна модель імпічменту не є досконалою в аспекті передбаченої законодавством процедури, доктринальні дискусії щодо цього питання продовжуються вже не перший рік. Також науковці в галузі конституційного права продовжують наголошувати на важливості змін реалізації механізму процедури імпічменту президента України, що пояснюється необхідністю ефективного функціонування усіх механізмів державної влади.

Література:

1. Цимбалістий Т. О. Інститут імпічменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 2. С. 51–55.
2. Наливайко Л. Процедура імпічменту: проблемні питання / Л. Наливайко, І. Пізнюр. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С.17–21.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення 05.03.2023).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 05.03.2023).
5. Лаговський В. М. Правосуддя як основна функція судів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2014. Вип. 29. С. 18–21.